

КЛЮЧОВА ТЕМА¹

Стаття 2

Домашнє насильство

(Останнє оновлення: 29.02.2024)

Вступ

Проблема домашнього насильства, яке може набувати різних форм — від застосування фізичної сили до сексуального, економічного, емоційного або вербального насильства — виходить за межі обставин кожної окремої справи. Це загальна проблема, що тією чи іншою мірою стосується всіх Держав-членів, і не завжди стає об'єктом уваги громадськості, оскільки часто відбувається в межах особистих стосунків або закритих соціальних систем і стосується різних членів сім'ї, хоча переважну більшість жертв домашнього насильства становлять жінки (*«Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria)* [ВП], 2021, § 161). Діти, які є жертвами домашнього насильства, особливо вразливі в цьому відношенні і мають право на захист з боку Держави (*там само*, § 163).

Стислий огляд зобов'язань держави

Стаття 2 (матеріальний аспект):

- Обов'язок забезпечити право на життя шляхом впровадження ефективних положень кримінального законодавства, спрямованих на попередження вчинення злочинів проти особи, підкріплених правоохоронною системою для запобігання, припинення та покарання за порушення таких положень. (*«Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey)*, 2009, § 128).
- Зобов'язання вживати запобіжних оперативних заходів для захисту особи, чиє життя перебуває під загрозою внаслідок злочинних дій іншої особи (*там само*, § 128).

Тест: Для виникнення позитивного зобов'язання щодо вжиття запобіжних оперативних заходів має бути встановлено, що на момент подій органи державної влади знали або повинні були знати про існування реального та безпосереднього ризику для життя встановленої особи у результаті злочинних дій третіх осіб, і що вони не вжили заходів у межах своїх повноважень, які, розумно їх оцінюючи, могли допомогти уникнути цієї загрози (*«Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria)* [ВП], 2021, § 158).

Згідно з першим аспектом цього тесту, органи влади зобов'язані негайно реагувати на твердження про домашнє насильство. Органи державної влади повинні визначати, чи існує реальна та безпосередня загроза життю однієї або кількох визначених жертв домашнього насильства, шляхом проведення автономної, проактивної та комплексної оцінки ризиків. Під час оцінки реального та безпосереднього характеру загрози потрібно належним враховувати особливий контекст справ про домашнє насильство.

¹ Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов'язань на Суд.

Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та Верховним Судом (Україна) і виконано бюро перекладів «Профпереклад».

Якщо результатом оцінки ризиків є виявлення реальної та безпосередньої загрози життю, то потрібно забезпечити виконання другого аспекту тесту, який вимагає від органів державної влади вжиття запобіжних оперативних заходів, які є достатніми та пропорційними рівню виявленої загрози (*там само*, § 190).

Стаття 2 (процесуальний аспект):

- Обов'язок розслідувати випадки загибелі осіб внаслідок застосування сили приватними особами («*Бранко Томашич та інші проти Хорватії*» (*Branko Tomašić and Others v. Croatia*), 2009, § 62, і «*Тхелідзе проти Грузії*» (*Tkheldze v. Georgia*), 2021, § 50).

Варті уваги приклади

- «*Курт проти Австрії*» (*Kurt v. Austria*) [ВП], 2021 — Суд роз'яснив обсяг застосування та зміст зобов'язання Держави вживати запобіжних оперативних заходів для захисту особи, чиє життя перебуває під загрозою внаслідок злочинних дій іншої особи в контексті домашнього насильства;
- «*Опуз проти Туреччини*» (*Opuz v. Turkey*), 2009 — вперше під час розгляду справи про домашнє насильство Суд дійшов висновку про порушення статті 14;
- «*Талпіс проти Італії*» (*Talpis v. Italy*), 2017 — Суд адаптував критерій «реальної та безпосередньої загрози» до контексту домашнього насильства (§ 122);
- «*А та Б проти Грузії*» (*A and B v. Georgia*), 2022 — Суд підкреслив, що якщо винуватцем домашнього насильства є офіцер поліції при виконанні, який зловживає своїм службовим становищем, то зобов'язання Держави розслідувати і, в разі потреби, призначити покарання є більш суворим (§ 48); див. також рішення у справі «*Гайдукевич проти Грузії*» (*Gaidukevich v. Georgia*), 2023, § 61, щоб ознайомитись зі стислим оглядом загальних принципів щодо характеру зобов'язання проводити розслідування, якщо в загибелі особи винен недержавний суб'єкт внаслідок стверджуваної недбалості з боку правоохоронних органів;
- «*У та інші проти Болгарії*» (*Y and Others v. Bulgaria*), 2022 — Суд роз'яснив методологічний підхід, що застосовувався під час оцінки зобов'язання щодо вжиття запобіжних оперативних заходів у справах, що розглядались після справи «*Курт проти Австрії*» (*Kurt v. Austria*), і об'єднав принципи щодо дискримінації за ознакою статі (§§ 90-111 і 123-136; щодо аналогічного питання див. рішення у справі «*Ланді проти Італії*» (*Landi v. Italy*), 2022, (§§ 79-94 і 102-109), де Суд врахував вплив законодавчої реформи, яка була впроваджена після його попередніх висновків у справі «*Талпіс проти Італії*» (*Talpis v. Italy*), 2017 (§ 103)).

Домашнє насильство згідно з іншими статтями Конвенції

Існує природний взаємозв'язок, зокрема, між статтями 2, 3 та 8 Конвенції в контексті домашнього насильства, оскільки вони спрямовані на захист від посягань на фізичну та психологічну недоторканність.

Наприклад, див.:

- «*Володіна проти Росії*» (*Volodina v. Russia*), 2019 (щодо статей 3 і 14) — рішення містило всеосяжний огляд принципів судової практики згідно зі статтями 3 та 14 в контексті домашнього насильства. Під час обговорення тягаря доведення згідно зі статтею 14 Суд дійшов висновку, що після доведення існування масштабної стійкої необ'єктивності заявниці не потрібно було доводити, що вона стала жертвою упередженості (див. §§ 111-114 і, нещодавнє рішення, «*А.Е. проти Болгарії*» (*A.E.*

v. Bulgaria), 2023, §§ 116-122). Див. також рішення у справі «*Тунікова та інші проти Росії*» (*Tunikova and Others v. Russia*), 2021, щодо загальних заходів для усунення домашнього насильства як проблеми системного характеру (§§ 148-158).

- «*Галович проти Хорватії*» (*Galović v. Croatia*), 2021 (щодо статті 4 Протоколу № 7) — застосування принципів, встановлених у справі «*А і Б проти Норвегії*» (*A and B v. Norway*) [ВП], 2016, §§ 130-132, щодо проведення подвійних проваджень у контексті домашнього насильства. Суд постановив, що провадження у справі щодо малозначного правопорушення та кримінальне провадження, що розглядалось, утворили узгоджене та пропорційне ціле, яке забезпечило можливість покарання за окремі дії та постійну практику домашнього насильства у ефективний, пропорційний та стримувальний спосіб (див. §§ 116 і 123).
- «*Дж.І. проти Хорватії*» (*J.I. v. Croatia*), 2022 (щодо статті 3) — відповідно до процесуального аспекту, Суд посилався на потребу з боку органів влади захистити особливо вразливу жертву зґвалтування з боку близького родича і домашнього насильства від залякувань та повторної віктимізації (§ 97).

Див. також:

- «*Н. проти Швеції*» (*N. v. Sweden*), 2010: небезпека бути підданим домашньому насильству в разі депортації (стаття 3);
- «*Гайдуова проти Словаччини*» (*Hajduová v. Slovakia*), 2010: загроза домашнього насильства (стаття 8);
- «*М. і М. проти Хорватії*» (*M. and M. v. Croatia*), 2015: домашнє насильство щодо неповнолітньої особи (статті 3 і 8);
- «*Володіна проти Росії (№ 2)*» (*Volodina v. Russia (no. 2)*), 2021: кібернасильство в контексті домашнього насильства (стаття 8);
- «*Джуліано Джермано проти Італії*» (*Giuliano Germano v. Italy*), 2023: поліцейське попередження, винесене заявнику в межах провадження про запобігання переслідуванню в контексті звинувачень у домашньому насильстві (стаття 8, §§ 125-131);
- «*Лука проти Республіки Молдова*» (*Luca v. the Republic of Moldova*), 2023: нехтування контекстом домашнього насильства під час визначення прав на спілкування з дітьми та ненадання підтримки заявниці в збереженні контакту з її дітьми (стаття 8, §§ 90-95; також див. рішення у справі «*Біздіґа проти Республіки Молдова*» (*Bîzdîga v. the Republic of Moldova*), 2023, § 62).

Повторення загальних принципів

- Стислий огляд загальних принципів, передбачених статтею 2, див. у рішеннях у справах «*Курт проти Австрії*» (*Kurt v. Austria*) [ВП], 2021, §§ 157-190; «*У та інші проти Болгарії*» (*U and Others v. Bulgaria*), 2022, § 89 (стислий виклад у контексті зобов'язання щодо запобіжних оперативних заходів);
- Стислий огляд загальних принципів, передбачених статтею 3, див. у рішеннях у справах «*Тунікова та інші проти Росії*» (*Tunikova and Others v. Russia*), 2021, §§ 75, 78, 86, 95, 103-105, 114 і «*Де Джорджі проти Італії*» (*De Giorgi v. Italy*), 2022, §§ 69-70 (стислий виклад у контексті зобов'язання щодо запобіжних оперативних заходів);
- Стислий огляд загальних принципів, передбачених статтями 2 і 3, див. у рішенні у справі «*Талпіс проти Італії*» (*Talpis v. Italy*), 2017, §§ 95-106;

- Стислий огляд загальних принципів, передбачених статтею 8, див. у рішеннях у справах *«А. проти Хорватії» (A. v. Croatia)*, 2010, §§ 58-60 і *«Малагіч проти Хорватії» (Malagić v. Croatia)*, 2022, §§ 56-60;
- Стислий огляд загальних принципів, передбачених статтею 14, див. у рішеннях у справах *«Володіна проти Росії» (Volodina v. Russia)*, 2019, §§ 109-114; *«У та інші проти Болгарії» (U and Others v. Bulgaria)*, 2022, § 122.

Подальші посилання

Інші ключові теми:

- [Дискримінація шляхом застосування насильства \(стаття 14\)](#)

Інше:

- [Стамбульська конвенція](#) (вебсайт Ради Європи з питань Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

КЛЮЧОВІ ПОСИЛАННЯ ІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Провідна справа:

- [«Опуз проти Туреччини» \(Opuz v. Turkey\)](#), № 33401/02, ЄСПЛ 2009 (порушення статей 2, 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтями 2 і 3);
- [«Курт проти Австрії» \(Kurt v. Austria\)](#) [ВП], № 62903/15, 15 червня 2021 року (стаття 14 неприйнятна — сплив шестимісячний строк; відсутність порушення статті 2).

Інші справи щодо статті 2:

- [«Контрова проти Словаччини» \(Kontrová v. Slovakia\)](#), № 7510/04, 31 травня 2007 року (порушення статті 2 і статті 13, що розглядається в поєднанні зі статтею 2);
- [«Бранко Томашич та інші проти Хорватії» \(Branko Tomašić and Others v. Croatia\)](#), № 46598/06, 15 січня 2009 року (порушення статті 2 (матеріальний аспект));
- [«Дурмаз проти Туреччини» \(Durmaz v. Turkey\)](#), № 3621/07, 13 листопада 2014 року (порушення статті 2 (процесуальний аспект));
- [«Дживек проти Туреччини» \(Civek v. Turkey\)](#), № 55354/11, 23 лютого 2016 року (порушення статті 2);
- [«Халіме Кіліч проти Туреччини» \(Halime Kiliç v. Turkey\)](#), № 63034/11, 28 червня 2016 року (порушення статті 2 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2);
- [«Талпіс проти Італії» \(Talpis v. Italy\)](#), № 41237/14, 02 березня 2017 року (порушення статей 2, 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтями 2 і 3);
- [«Пенаті проти Італії» \(Penati v. Italy\)](#), № 44166/15, 11 травня 2021 року (стаття 2 (матеріальний аспект) неприйнятна — несумісна *ratione personae*, відсутність порушення статті 2 (процесуальний аспект));
- [«Тхелідзе проти Грузії» \(Tkhelidze v. Georgia\)](#), № 33056/17, 08 липня 2021 року (порушення статті 2 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- [«А та Б проти Грузії» \(A and B v. Georgia\)](#), № 73975/16, 10 лютого 2022 року (порушення статті 2 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- [«Ү та інші проти Болгарії» \(Y and Others v. Bulgaria\)](#), № 9077/18, 22 березня 2022 року (порушення статті 2; відсутність порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2);
- [«Ланді проти Італії» \(Landi v. Italy\)](#), № 10929/19, 07 квітня 2022 року (порушення статті 2; стаття 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 2: неприйнятно — явно необґрунтовано).

Домашнє насильство згідно з іншими статтями:

- [«Бевакуа та С. проти Болгарії» \(Bevacqua and S. v. Bulgaria\)](#), № 71127/01, 12 червня 2008 року (порушення статті 8);
- [«Е.С. та інші проти Словаччини» \(E.S. and Others v. Slovakia\)](#), № 8227/04, 15 вересня 2009 року (порушення статей 3 і 8);
- [«А. проти Хорватії» \(A. v. Croatia\)](#), № 55164/08, 14 жовтня 2010 року (порушення статті 8);

- *«Гайдуова проти Словаччини» (Hajduová v. Slovakia)*, № 2660/03, 30 листопада 2010 року (порушення статті 8);
- *«Калуча проти Угорщини» (Kalucza v. Hungary)*, № 57693/10, 24 квітня 2012 року (порушення статті 8);
- *«Валюлієне проти Литви» (Valiulienė v. Lithuania)*, № 33234/07, 26 березня 2013 року (порушення статті 3);
- *«Єремія проти Республіки Молдова» (Eremia v. the Republic of Moldova)*, № 3564/11, 28 травня 2013 року (порушення статті 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 щодо першого заявника та статті 8 щодо другого і третього заявників);
- *«Б. проти Республіки Молдова» (B. v. the Republic of Moldova)*, № 61382/09, 16 липня 2013 року (порушення статей 3 та 8);
- *«Мудрік проти Республіки Молдова» (Mudric v. the Republic of Moldova)*, № 74839/10, 16 липня 2013 року (порушення статті 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Т.М. і К.М. проти Республіки Молдова» (T.M. and C.M. v. the Republic of Moldova)*, № 26608/11, 28 січня 2014 року (порушення статті 3; порушення статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3, щодо першого заявника);
- *«М. та М. проти Хорватії» (M. and M. v. Croatia)*, № 10161/13, ЄСПЛ 2015 (витяги) (порушення статті 3 (процесуальний аспект) і відсутність порушення статті 3 (позитивні зобов'язання) щодо першого заявника; відсутність порушення статті 8 щодо другого заявника; порушення статті 8 щодо першого заявника; порушення статті 8 щодо другого заявника (тривалість провадження з питання опіки));
- *«М.Г. проти Туреччини» (M.G. v. Turkey)*, № 646/10, 22 березня 2016 року (порушення статті 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Бельшан проти Румунії» (Bălșan v. Romania)*, № 49645/09, 23 травня 2017 року (порушення статті 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Ж.Б. проти Хорватії» (Ž.B. v. Croatia)*, № 47666/13, 11 липня 2017 року (порушення статті 8);
- *«Д.М.Д. проти Румунії» (D.M.D. v. Romania)*, № 23022/13, 03 жовтня 2017 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект); порушення пункту 1 статті 6);
- *«Володіна проти Росії» (Volodina v. Russia)*, № 41261/17, 09 липня 2019 року (порушення статті 3 і статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- *«Бутуруга проти Румунії» (Buturugă v. Romania)*, № 56867/15, 11 лютого 2020 року (порушення статті 3 (позитивні зобов'язання) і статті 8 (позитивні зобов'язання));
- *«Володіна проти Росії (№ 2)» (Volodina v. Russia (no. 2))*, № 40419/19, 14 вересня 2021 року (порушення статті 8);
- *«Галович проти Хорватії» (Galović v. Croatia)*, № 45512/11, 31 серпня 2021 року (відсутність порушення статті 4 Протоколу № 7);
- *«Тунікова та інші проти Росії» (Tunikova and Others v. Russia)*, №№ 55974/16 і 3 інші, 14 грудня 2021 року (порушення статті 3 (матеріально-правовий та процесуальний аспекти); порушення статті 14, що розглядається разом зі статтею 3);
- *«Де Джорджі проти Італії» (De Giorgi v. Italy)*, № 23735/19, 16 червня 2022 року (порушення статті 3);
- *«М.С. проти Італії» (M.S. v. Italy)*, № 32715/19, 07 липня 2022 року (порушення статті 3 (матеріальний аспект) протягом періоду з 19 січня 2007 року по 21 жовтня 2008 року; відсутність порушення статті 3 (матеріальний аспект) протягом решти часу; порушення статті 3 (процесуальний аспект));

- [«Дж.І. проти Хорватії» \(J.I. v. Croatia\)](#), № 35898/16, 08 вересня 2022 року (порушення статті 3 (процесуальний аспект); відсутність потреби в розгляді решти скарги згідно зі статтею 3; відсутність окремого питання згідно зі статтею 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3 чи 8);
- [«І.М. та інші проти Італії» \(I.M. and Others v. Italy\)](#), № 25426/20, 10 листопада 2022 року (порушення статті 8);
- [«Малагіч проти Хорватії» \(Malagić v. Croatia\)](#), № 29417/17, 17 листопада 2022 року (відсутність порушення статті 8; відсутність потреби в розгляді окремих питань згідно зі статтями 6 і 13);
- [«Гішою проти Румунії» \(Ghișoiu v. Romania\)](#) (ухв.), № 40228/20, 29 листопада 2022 року (статті 3 і 8: неприйнятно — явно необґрунтовано) ;
- [«А.Е. проти Болгарії» \(A.E. v. Bulgaria\)](#), № 53891/20, 23 травня 2023 року (порушення статті 3 та статті 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- [«Гайдукевич проти Грузії» \(Gaidukevich v. Georgia\)](#), № 38650/18, 15 червня 2023 року (порушення статті 2 (матеріальний та процесуальний аспекти), що розглядається в поєднанні зі статтею 14);
- [«Джуліано Джермано проти Італії» \(Giuliano Germano v. Italy\)](#), № 10794/12, 22 червня 2023 року (порушення статті 8);
- [«Лука проти Республіки Молдова» \(Luca v. the Republic of Moldova\)](#), № 55351/17, 17 жовтня 2023 року (порушення статей 3 (матеріальний та процесуальний аспекти), 8 і 14, що розглядається в поєднанні зі статтею 3);
- [«Біздіґа проти Республіки Молдова» \(Bîzdîga v. the Republic of Moldova\)](#), № 15646/18, 17 жовтня 2023 року (порушення пункту 1 статті 6 і статті 8).